

XORIJIY DAVLATLARDA OMMAVIY TARTIBSIZLIKLARNI BARTARAF ETISH TAKTIKASI (FRANSIYA VA BELARUSIYA XORIJIY TAJRIBASI)

Esanov Davronbek G'ayrat o'g'li
Jamoat xavfsizligi universiteti 4-kurs kursanti

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy tadqiqot ishida xorijiy davlatlarda, xususan Fransiya va Belarusiyada ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish taktikasi, uning nazariy-huquqiy asoslari hamda amaliy mexanizmlari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida ushbu davlatlarda huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan qo'llaniladigan kuch ishlatish modellari, preventiv choralar, kommunikatsiya strategiyalari va operativ boshqaruv tizimlari o'rganildi. Shuningdek, ularning ijobiy jihatlari va kamchiliklari aniqlanib, milliy tizim uchun moslashtirish imkoniyatlari asoslab berildi.

Kalit so'zlar: ommaviy tartibsizlik, jamoat xavfsizligi, taktika, Fransiya tajribasi, Belarus tajribasi, huquqni muhofaza qilish, krizis boshqaruvi.

KIRISH

Zamonaviy globallashuv jarayonida davlatlar oldida yuzaga kelayotgan dolzarb muammolardan biri bu ommaviy tartibsizliklar va ijtimoiy beqarorlik holatlaridir. Aholining siyosiy, iqtisodiy yoki ijtimoiy noroziligi natijasida yuzaga keladigan bunday holatlar davlat xavfsizligi va jamoat tartibiga jiddiy tahdid soladi. Shu sababli ommaviy tartibsizliklarni oldini olish va ularni samarali bartaraf etish masalasi har bir davlat uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurashishda faqat kuch ishlatish yetarli emas. Bu jarayonda kompleks yondashuv, ya'ni profilaktika, tezkor reaksiya, kommunikatsiya va huquqiy tartibga solish muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, Fransiya va Belarus davlatlari ushbu sohada o'ziga xos yondashuvlari bilan ajralib turadi.

Fransiyada demokratik institutlar rivojlangan bo'lib, norozilik namoyishlari ko'pincha siyosiy jarayonlarning bir qismi sifatida qaraladi. Belarusiyada esa davlat nazorati kuchli bo'lib, tartibsizliklarni keskin va tezkor bartaraf etish ustuvor hisoblanadi. Ushbu ikki xil modelni tahlil qilish orqali samarali taktika elementlarini aniqlash mumkin.

ASOSIY QISM

Ommaviy tartibsizliklar tushunchasi keng qamrovli bo'lib, u jamoat tartibini buzuvchi, zo'ravonlik elementlarini o'z ichiga olgan va ko'p sonli shaxslar ishtirokidagi noqonuniy harakatlarni anglatadi. Bunday holatlarda huquqni muhofaza

qiluvchi organlarning asosiy vazifasi vaziyatni barqarorlashtirish, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash va huquqiy tartibni tiklashdan iborat.

Fransiya tajribasida ommaviy tartibsizliklarni boshqarish tizimi markazlashgan va yuqori darajada professional tayyorgarlikka asoslangan. Bu davlatda maxsus bo'linmalar, xususan CRS (Compagnies Républicaines de Sécurité) va jandarmeriya mobil kuchlari faoliyat yuritadi. Ular ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda zamonaviy texnika, maxsus vositalar va psixologik bosim usullaridan foydalanadi. Fransiya modelining asosiy xususiyati bu eskalatsiyani oldini olishga qaratilgan bosqichma-bosqich yondashuvdir. Dastlab tinch yo'l bilan tarqatish, ogohlantirish, keyinchalik esa minimal kuch ishlatish orqali tartib tiklanadi. Shu bilan birga, kommunikatsiya strategiyasi muhim o'rin tutadi. Namoyishchilar bilan muloqot qilish, ularning talablarini eshitish va murosaga kelish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Belarusiyada esa ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurashishda keskin va markazlashgan boshqaruv modeli qo'llaniladi. Bu davlatda ichki ishlar organlari va maxsus kuchlar (OMON) asosiy rolni bajaradi. Tartibsizliklar yuzaga kelgan holatlarda tezkor ravishda hudud to'sib olinadi, ishtirokchilar aniqlanadi va faol tashkilotchilar darhol izolyatsiya qilinadi. Belarus modelining ustun jihati bu tezkorlik va qat'iylikdir. Bu orqali tartibsizliklarning kengayib ketishiga yo'l qo'yilmaydi. Biroq ushbu yondashuv ayrim hollarda inson huquqlari bilan bog'liq bahs-munozaralarga sabab bo'ladi.

Har ikki davlat tajribasini solishtirish shuni ko'rsatadiki, ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda quyidagi omillar muhim hisoblanadi: operativ rejalashtirish, kuch va vositalarni to'g'ri taqsimlash, aholi bilan kommunikatsiya, hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Quyidagi jadvalda Fransiya va Belarus tajribasining asosiy farqlari keltirilgan:

1-jadval

Fransiya va Belarusiyada ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish taktikasi taqqoslanishi

Mezoni	Fransiya	Belarus
Boshqaruv usuli	Demokratik, moslashuvchan	Markazlashgan, qat'iy
Asosiy yondashuv	Profilaktika va dialog	Tezkor bostirish
Kuch ishlatish	Bosqichma-bosqich	Darhol va intensiv
Kommunikatsiya	Faol olib boriladi	Cheklangan
Texnologiyalar	Yuqori darajada	O'rta darajada
Natijadorlik	Barqaror, lekin uzoq jarayon	Tezkor, qisqa muddatli

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, har ikkala model ham o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega. Shu sababli universal model mavjud emas, balki har bir davlat o'z sharoitidan kelib chiqib optimal yondashuvni tanlashi zarur.

Zamonaviy sharoitda ommaviy tartibsizliklarni boshqarishda raqamli texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Videokuzatuv tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi tahlil vositalari va ijtimoiy tarmoqlar monitoringi orqali vaziyatni oldindan prognoz qilish imkoniyati yaratilmoqda. Shuningdek, kadrlar tayyorlash masalasi ham dolzarb hisoblanadi. Xodimlarning psixologik tayyorgarligi, stressga chidamliligi va muzokara olib borish ko'nikmalari yuqori darajada bo'lishi talab etiladi. Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda xalqaro hamkorlik ham muhim o'rin tutadi. Turli davlatlar tajribasini o'rganish va ularni milliy tizimga moslashtirish orqali samaradorlikni oshirish mumkin.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u kompleks yondashuvni talab etadi. Fransiya tajribasi ko'proq demokratik va murosaga asoslangan bo'lsa, Belarus modeli qat'iy va tezkor choralar bilan ajralib turadi.

Har ikkala tajribani chuqur tahlil qilish orqali samarali taktika elementlarini ajratib olish mumkin. Xususan, profilaktika choralari kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, xodimlar malakasini oshirish va kommunikatsiya tizimini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish, xalqaro tajribani chuqur o'rganish va milliy tizimga moslashtirish orqali jamoat xavfsizligini ta'minlash samaradorligini oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Jamoat xavfsizligi to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar organlari faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2024.
3. United Nations. Public Order Management and Human Rights Guidelines. – New York, 2021.
4. OSCE. Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly. – Warsaw, 2020.
5. European Union. Law Enforcement and Crowd Control Practices in Europe. – Brussels, 2022.
6. Ministry of the Interior (France). Crowd Management and Riot Control Reports. – Paris, 2023.
7. Ministry of Internal Affairs (Belarus). Public Security and Riot Suppression Practices. – Minsk, 2022.
8. Smith J. Comparative Analysis of Riot Control Strategies in Modern States. – London: Security Studies Press, 2021.